

РОЗДІЛ 6 УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

УДК 811.161.2'373.23:821

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.1.34>

ІНФОРМАЦІЙНО-ОЦІННІ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІ АНТРОПОНІМИ В РОМАНАХ АНДРІЯ КОКОТЮХИ ІЗ СЕРІЇ «ДЕТЕКТИВНА АГЕНЦІЯ ВО»

INFORMATIONAL AND EVALUATIVE PROPER NAMES OF THE LITERARY HEROES IN THE NOVELS OF ANDRIY KOKOTYUKHA FROM THE “DETECTIVE AGENCY VO” SERIES

Вегеш А.І.,

orcid.org/0000-0003-0430-2447

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Ужгородського національного університету

Літературно-художні антропоніми прозових текстів відомих сучасних авторів привертають усе більшу увагу дослідників. Ґрунтовний аналіз власного імені героя відкриває можливості для подальших узагальнень у царині літературної ономастики.

Мета нашої статті – дослідження літературно-художніх антропонімів, що функціонують у детективних романах «Легенда про Безголового», «Осінній сезон смертей», «Шлюбні ігрища жаб», «Таємне джерело», «Останній контракт», «Пророчиця» Андрія Кокотюхи із серії «Детективна агенція ВО». Наше завдання – виявити всі літературно-художні антропоніми, з'ясувати їхнє енциклопедичне та інформаційне навантаження, визначити роль онімів у розкритті мисленнево-емоційного світу героя і творчому задумі автора. Методи дослідження зумовлені специфікою онімного матеріалу, який потребує системного підходу і використання традиційного описового методу і його основних прийомів: спостереження, інтерпретації та узагальнення. Функційне навантаження літературно-художніх антропонімів визначено методом контекстуального аналізу.

Детальний аналіз літературно-художніх антропонімів детективних романів Андрія Кокотюхи із серії «Детективна агенція ВО» дозволив виявити індивідуально-стильові особливості творення власних назв персонажів, які є невід'ємними компонентами творів, ключовими словами, відповідними символами.

Доведено, що всі літературно-художні антропоніми наділені значним характеристичним потенціалом. Зафіксовано цілу низку інформаційно-оцінних літературно-художніх антропонімів, серед яких виділяються найменування, що характеризують персонажа за зовнішніми ознаками (вадами, виглядом, розумовими здібностями), за родом діяльності, за манерою поведінки. Значну частину досліджених літературно-художніх антропонімів становлять прізвиська.

Розкрито етимологічне значення (внутрішню форму) літературно-художніх антропонімів, їх смислові та емоційні наповнення, тонкі нюанси, що формують образ. Визначено функційно-стилістичне навантаження літературно-художніх антропонімів. Їх роль у тексті величезна: працюють на образ, на ідею, вказують на авторські уподобання.

Ключові слова: апелятив, детектив, літературно-художній антропонім, ім'я, А. Кокотюха, прізвисько, характеристичний заряд.

Proper names of the literary heroes in the prose texts by famous modern authors attract more and more attention of researchers. A thorough analysis of the hero's own name opens up opportunities for further generalizations in the field of literary onomastics.

The purpose of our article is to study the proper names of the literary heroes that function in the detective novels “Legend of the Headless”, “Autumn Season of Deaths”, “Marriage Games of Frogs”, “Secret Source”, “The Last Contract”, “The Prophetess” written by Andriy Kokotyukha in the series “Detective Agency VO”. Our task is to identify all proper names of the literary heroes, to find out their encyclopedic and informational load, to determine the role of onyms in revealing the mental and emotional world of the hero and the author's creative intention. Research methods are determined by the specificity of onymic material, which requires a systematic approach and the use of the traditional descriptive method and its main techniques: observation, interpretation and generalization. The functional load of the proper names of the literary heroes is determined by the method of contextual analysis.

A detailed analysis of the proper names of the literary heroes of Andriy Kokotyukha's detective novels from the “Detective Agency VO” series made it possible to reveal the individual and stylistic features of the creation of the characters' own names, which are integral components of the works, keywords, and corresponding symbols.

It is proved that all proper names of the literary heroes are endowed with significant characteristic potential. A whole series of informational and evaluative proper names of the literary heroes are recorded, among which there are names

characterizing a character by external features (flaws, appearance, mental abilities), by type of activity, by manner of behavior. A significant part of the researched proper names of the literary heroes are nicknames.

The etymological meaning (internal form) of the proper names of the literary heroes, their semantic and emotional contents, subtle nuances that form an image are revealed. The functional and stylistic load of the proper names of the literary heroes is determined. Their role in the text is huge: they work on the image, on the idea, and indicate the author's preferences.

Key words: appellative, detective, proper name of the literary hero, name, A. Kokotyukha, nickname, characteristic charge.

Постановка проблеми. Дослідження літературно-художньої антропонімії романів сучасних авторів дозволяє виявити індивідуально-стильові особливості власних назв персонажів, на творення яких впливають як естетичні, так і інші екстралінгвальні чинники. Тому до актуальних завдань сучасної ономастики належить дослідження літературно-художньої антропонімії. Назви персонажів, що наділені багатством стилістичних функцій, значними виражальними можливостями, виступають невід'ємним елементом літературно-художнього тексту. Літературно-художні антропоніми є потужним засобом характеристики.

Аналіз досліджень. Українська літературна ономастика розвивається швидкими темпами. Сьогодні вона функціонує як самостійна галузь лінгвістики. Найважливішими працями, де подаються відомості з теорії, термінології української літературної ономастики, залишаються дослідження Ю. Карпенка, О. Карпенко, Л. Белея, Г. Лукаш, М. Мельник, М. Торчинського, Н. Колесник та ін.

Дослідженню функційно-стилістичних особливостей літературно-художніх антропонімів у творах українських письменників присвятили свої праці Е. Боєва, Н. Бербер, О. Горбач, Т. Гриценко, Г. Лукаш, Л. Кричун, О. Лавер, М. Максимюк, Л. Масенко, М. Мельник, О. Сколодра, А. Соколова, Г. Шотова-Ніколенко та ін. Науковці вивчають семантико-стилістичний, виражально-зображувальний потенціал літературно-художніх антропонімів як компонентів художньо-образної системи твору.

Власні назви героїв із романів Андрія Кокотюхи вже були предметом нашого зацікавлення. Ми дослідили функціонування літературно-художніх антропонімів із роману «Червоний», трилогії про УПА («Чорний ліс», «Багрянний рейд», «Біла ніч»), серії ретродетективів про Львів, серії ретро-романів із циклу «Вигнанець», а також звернули увагу на роль барволексем у заголовках романів про УПА.

Постановка завдання. Наша мета – дослідження літературно-художніх антропонімів, що функціонують у детективних романах «Легенда про Безголового», «Осінній сезон смертей»,

«Шлюбні ігрища жаб», «Таємне джерело», «Останній контракт», «Пророчиця» Андрія Кокотюхи із серії «Детективна агенція ВО». Наше завдання – виявити всі літературно-художні антропоніми, з'ясувати їхнє енциклопедичне та інформаційне навантаження, визначити роль онімів у розкритті мисленнево-емоційного світу героя і творчому задумі автора. Методи дослідження зумовлені специфікою онімного матеріалу, який потребує системного підходу і використання традиційного описового методу і його основних прийомів: спостереження, інтерпретації та узагальнення. Функційне навантаження літературно-художніх антропонімів визначено методом контекстуального аналізу.

Виклад основного матеріалу. Для шанувальників детективного жанру цікавою є серія «Детективна агенція ВО», куди увійшла низка романів Андрія Кокотюхи. У шістьох романах цієї серії йдеться як про кримінальних елементів, так і про поліцейських, адвокатів, суддів. Нас, як і завжди, зацікавили імена персонажів. Вони можуть мати різні асоціації, різні конотації, іноді за найменуванням не розрізниш персонажа: грабіжник це, вбивця, чи слуга закону, журналіст. Найперше, що впадає в око, то це називання персонажів найменуваннями, що характерні для української антропосистеми. Майже в кожному творі натрапляємо на звичні для називання українців імена та прізвища. В основі багатьох прізвищ є апелятиви з різним значенням, які шляхом метафоризації стали спочатку прізвиськами, а потім – прізвищевими назвами та прізвищами.

У детективному романі «Легенда про Безголового» київський адвокат Лариса Гайдук допоможе поліції Дунаївців розплутати страшні загадкові вбивства. Символічна назва головної героїні. Ім'я Лариса грецького походження, що означає «чайка» [10, с. 190]. Лариса весь час шукає, не зупиняється, поки не добереться до істини. У цьому випадку її ім'я – це символ надії, волі, польоту. Парою їй буде Жихар, якого звільнять із роботи, назветься він вільним соколом. Сокіл – символ мужності, сонячний символ, що означає натхнення і перемогу, сміливість, відвагу і благородство. Сокіл стане охоронцем чайки. У тексті натрапляємо на низку розмовних варі-

антів імені: Ларчик (так називають подружки), Лора (так називає Стас Жихар), Лор (звертання Тамари). Прізвище Гайдук походить від апелятива *гайдук*, що має кілька значень: «1. У 15–19 ст. у південних слов'ян – повстанець-партизан, що боровся проти турецького панування. 2. Солдат придворної охорони. 3. Виїзний лакей, слуга в багатому поміщицькому домі; слуга. 4. Народний танець» [3, с. 218]. Як бачимо, і в прізвищі закладено неабиякий інформаційний заряд: героїня бореться проти зла, охороняє людей, служить законові, а в цьому випадку є виїзним хорощим адвокатом. Любомир Белей писав: «Автор прагне дібрати такі літературно-художні антропоніми, які передавали б суть героя, узагальнювали його чесноти чи, бодай, не кидали тіні на нього пейоративністю образу доантропонімійної семантики прізвища» [2, с. 84].

Серед місцевої поліції найбільше виділяється Стасик Жихар. Виділяється в усьому: манерою одягатися, працювати, поводитися та ін. Тамара про нього каже Ларисі: «Нормальний він хлопець і опер, як кажуть, від Бога. Тільки розхристаний якийсь, розумієш? – Не зовсім... – Ну, неприкажаний. Баби його просто не витримують, утікають від нього. ...Із начальством постійно на ножах... За собою абсолютно не стежить. ... Подобається йому в розшуку землю топтати...» [4, с. 25]. Ларисі він здався велетнем із бандитською зовнішністю «одночасно і простий, свій у дошку чувак, і зовсім не той, за кого себе видає та яким показується на публіці» [4, с. 27]. Ім'я Станіслав слов'янського походження «від ставати і слава (славний) – ставай славним, будь славним» [10, с. 347]. Сам герой про себе високої думки: «І потім, усі ж знають: один Жихар двох вартий» [4, с. 28]. Прізвище Жихар, можливо, утворилося від слов'янського імені Жих, або від білоруського антропоніма Жихар, що українською означає «житель» [12, с. 189]. Є й інші тлумачення, що пов'язуються зі сміливістю, завзяттям, а також зі злим духом. Усі вони характеризують героя. Він сміливий, трохи страшний, не випадково Лариса спочатку думала, що не хотіла б його зустріти на неосвітленій вулиці. Переслідуючи Безголового, Стас відлякує сам: «Проти ночі, при світлі зірок він виглядав, наче чудовисько з підземелля» [4, с. 144]. Автор для характеристики персонажа використав внутрішню форму прізвища. Зв'язок між доантропонімною семантикою літературно-художнього антропоніма і характером персонажа може підтверджуватися або заперечуватися фабулою цілого твору чи окремою реплікою автора [2, с. 84].

Досить промовистими є прізвища служителів народу. Наприклад, прізвище мера Безрадный викликає посмішку, бо який він мер, якщо не може ради дати. Керівник прокуратури Коцюба всіх достає, як коцюба чи кочерга. У літературно-художньому антропонімі Рудницький (слідчий повітової кримінальної поліції) відчитується натяк на рудники, куди відправляли засуджених. Такі літературно-художні антропоніми з прямим онімічним значенням та різкою негативною емоційністю – універсальний засіб для вираження належності денотата-персонажа до негативних героїв.

На особливу увагу заслуговує ім'я і прізвище начальника відділу поліції полковника Валерія Ярового. Ім'я і прізвище доповнюють одне одного: Валерій («здоровий, сильний, міцний» [10, с. 55]) та Яровий від слов'янського імені Яр, що означає «лютий, агресивний» [12, с. 370]. Полковник був статним, високим, але на підлеглих кричав, проявляв лють, владну силу («... полковник і Пархоменко були приблизно однакові на зріст, але перед керівником хлопчина зіщулювся, і мені здалося, що Яровий навис над підлеглим, наче гора» [4, с. 44–45]). Привертає увагу порівняння *наче гора*. Відомо, що прізвище Яровий може походити від апелятива яр – «глибока довга западина (перев. з крутими або прямовисними схилами), що утворилися внаслідок розмиву пухких осадових порід тимчасовими потоками» [3, с. 1648]. Вийшло щось у постмодерному дусі: якась западина (яма) висить, наче гора. А. Кокотюха не раз до такого контрасту привертає увагу («Біля входу височів Валерій Яровий власною персоною» [4, с. 148]).

Серед персонажів молодшого віку традиційним є використання імен зі здрібно-пестливими елементами: Пашка, Вітька, Вовчик, Олежик, Томка, Васька, Толик. До розмовних зараховуємо також називання за іменем по батькові: Петрович, Юрїївна. Автор запозичив із реального антропонікону напрочуд яскраві прізвища: Примара, Балабан, Козій, Сизий, Маламуха, Потурай, Мегера, Чмаренко, Хмара, Притула та ін. Усі вони несуть якусь інформацію про свого носія. Сам автор устами героїв про це каже, як от, наприклад, про прізвище Глибока: «Коротше, є в нас тут вдова одна, Валентина Глибока. Прізвище ж таке, як сказав, – багатозначне...» [4, с. 33]. Прізвище Сизий асоціюється з голубом, на що звертає увагу автор: «Та-ак, у неслабкий бізнес заліз наш голуб Сизий при житті» [4, с. 99]. Бібліотекар-вбивця Бондар взяв сторожем психічно хвору людину, дозволив йому ночувати у флігелі, тобто приютив, притулив, тому, мабуть,

у персонажа прізвище Притула («Коли я підібрав Стюпу, нічого подібного не думав. Просто пожалів убогого, а він працював сумлінно, наче собака...») [4, с. 249]. Сам Бондар називає його Божою людиною.

Ми зафіксували одне прізвисько Спайдермен. Так називають бармена, який працює в барі «Павук» у костюмі павука («Постер Людина-павук красувався на барній стійці. А за стійкою стояв він, справжній живий Спайдермен») [4, с. 94].

Головним героєм детективного роману «Осінній сезон смертей» є журналіст Андрій Шкарада, якому доведеться втрутитися в розслідування і викрити безжалісного маніяка, що орудував на території студмістечка. Не можемо твердити, що прізвище походить від діалектного шкарадний (бридкий, гидкий [3, с. 1623]), бо герой був привабливим, репортажі писав добре, хоч дуже часто запивав. Автор не дає нам підказок. Але Шкараді вдається розкрутити психопата, він вмів прораховувати. На наш погляд, прізвище має стосунок до апелювання шарада («загадка, побудована на визначенні якогось слова за його частинами...») [3, с. 1613]), що й підтверджує текст. Макс-убивця думає: «Рано чи пізно Шкарада зробить правильний висновок. Я йому це підкину матеріалу, щоб легше і швидше думалося» [5, с. 93]; «Ти, Шкарадо, знову підганяєш задачку під відповідь. Тобі не здається, братухо?» [5, с. 194]. Сам Шкарада зізнається: «...але я вирішив спробувати вирахувати ЙОГО сам. ...З'ясувати для себе мету вбивці. Зрозуміти, чому йому хочеться продовжувати вбивати. І тоді стане зрозуміло, хто він» [5, с. 126]. Можемо зробити висновок, що Шкарада розумний, а також мужній та хоробрий, що закладено в його імені Андрій.

Прізвище Величко належить слідчому, який зовсім не є великим. Автор заклав тут своєрідну іронію: «Слідчий Величко нагадував комара. Не зовні – він був низенький, увесь із округлостей, якийсь сірий: сірий костюм, сіра несвіжа сорочка, сіра краватка, сірі стомлені очі... На комара він схожий поведками – вперто дзижчить у темряві, чекає поки людина втомиться і засне, аби поживитися такою бажаною кров'ю. Таке дзижчання давить на психіку...» [5, с. 12]. У дусі критичного реалізму названий полковник Мурашко (хоч висока посада, та приземлисте прізвище). Здрібнілий варіант прізвища дає привід для глузувань («У всьому посилався на начальника райвідділу полковника Мурашка. Зовсім нейтральна інформашка» [5, с. 121]). Автор дуже часто поєднує Величка з Мурашком. Спеціаліст НДІ судової психіатрії Голубець, депу-

тат районної ради Дудка, генерал-майор Бублик – усі обіймають високі посади, але мають промовисті смішні прізвища та ще й у зменшеному значенні. У цих нейтральних прізвищах «оживає доонімна семантика, яка завмерла в процесі антропонімізації апелювання» [1, с. 14].

Цікавим, на наш погляд, є прізвисько колеги Шкаради Алевтини Матвіївни Бойко. У цілому тексті замість справжнього найменування буде фігурувати прізвисько Тітонька Коняка. Вона очолювала відділ спорту, колишня спортсменка, але захоплення гормональними препаратами призвело до того, що «її голос загруб, а зовнішні риси почали дедалі менше бути подібними до жіночих. ...це була істота середнього роду: коротка стрижка, величезні окуляри в жахливій оправі, зовсім без косметики, джинси, незмінна сигарета... Хто охрестив її Тітонькою Конякою – невідомо, однак прізвисько підходило ідеально» [5, с. 21]. Так героїня отримала прізвисько за зовнішнім виглядом. Вона завжди хвалилася своїм багатирським здоров'ям. Але А. Кокотюха наділяє Алевтину ще й поведками коня: «Тітонька Коняка сердито пирхала і бурчала щось про дешеву популярність» [5, с. 45]; «Між іншим, це наша ганьба, тому нема чого тут іржати! – суворо проказала зі свого кутка Тітонька Коняка, зрівавши на слові «іржати» нову бурю реготу й оплесків» [5, с. 121–122]. Як бачимо, зовнішній вигляд, манера говорити, поводитися – усе було характерним для тварини. Псевдонім був вдалим. У цьому романі теж є багато розмовних варіантів імен: Володька, Танюха, Сєвка, Юлька, Аллочка, Света, Сашко, Славко та ін. Порівняно більше зафіксовано українських прізвищ на –ко: Роднянко, Куценко, Костирко, Стороженко, Яценко, Проценко та ін.

«Шлюбні ігрища жаб» – кримінальна повість, яка зробила А. Кокотюху знаменитим. Автор добре відтворив події, які відбувалися в 90-х роках ХХ ст. Молоді люди легко розбагатіли, але на них почалося полювання. Згрупує всіх Геннадій Петрович Шевель, він же Гена, Шеф («Нічого мужик, тільки понту багато» [9, с. 15]). Оскільки він головний, то й називають його Шефом («Можете називати мене Шефом» [9, с. 18]; «Так, Шефе! Питань нема!» [9, с. 50]). Молодих людей називають за іменами: Генка, Стас, Ігор, Васька, Олежка, Нінка, Сашок. Деякі з них мають прізвиська. Наприклад, мовчазний Гога («Прізвисько це чи ім'я – не знаю» [9, с. 16]) має ім'я Георгій, іноді називають Гошиком, також Великим Німим. Прізвиська Басмач, Шах належить приїжджим із Середньої Азії («Басмач. Як

звати за паспортом – шайтан його знає... Він з Фергани...» [9, с. 17]). Охоронці Петровича взагалі мають модні імена: Боб, Сем. Прізвисько Ферзь – якесь скорочення прізвища героя («Мишко Фірсов, на прізвисько Ферзь, уперше за весь час перебування у слідчому ізоляторі лишився у камері сам-один» [9, с. 120]). Поважні персони мають імена та імена по батькові (Віктор Сергійович, Юрій Іванович), або просто прізвища (капітан Бриль, майор Харченко).

В основі роману «Тасмне джерело» лежить місцева легенда, за якою вода в джерелі помагає тим, хто має чисте серце, а поганих людей убиває. Розслідувати справу дивних смертей буде київський слідчий, капітан Ігор Князевич. Незмінним атрибуту Ігоря буде довгий плащ із піднятим коміром, як в Алена Делона. Він не був подібним до артиста («Ігореві просто подобалось, як кіношник Алєн Делон носив довгий плащ» [8, с. 22]; «Тугіше затягнув плащ, навіть підняв комір, знову без особливого успіху намагаючись повторити манеру Алєна Делона» [8, с. 243]). Усі знайомі називають Ігоря просто Степанович. Для секретарки він «ізгой, безнадійний невдаха». Начальник слідчого відділу звертатиметься до нього офіційно: Ігор Степанович. Найперше літературно-художній антропонім Ігор Князевич асоціюється з іменем київського князя Ігоря. У манері його поведінки є благородство, з Києва він їде в провінцію провести розслідування. Первісне значення імені Ігор («охоронець, захисник» [10, с. 147]) вказує на рід діяльності. Характеристичний потенціал найменування повністю розкривається в тексті. У цьому романі дуже мало прізвищ на –ко (Воловенко), та це й зрозуміло, події відбуваються на Тернопіллі, тому фігурують прізвища на –ук (Ярчук, Боровчук, Палійчук) та характерні для регіону (Новицька, Мазур, Романів, Козуб, Уманець, Цибух). Цікаво відбувається знайомство з бабаю Галею. Усі в селі знають її як відьму. Спочатку автор називає її баба Галя, апелятив баба вказує на те, що це не молода людина. Далі ми дізнаємося її прізвище: Галя Дорош. Згодом натрапляємо на бабу Галю з Гайворона («Кожен або сам хоча б раз звертався до баби Галі з Гайворона, або це доводилося робити їхнім родичам та знайомим» [8, с. 13]). Тепер знаємо не тільки соціальний стан героїні, але й маємо топонім, який вказує на місце проживання. Згодом автор називає героїню іменем по батькові: Галя Таназіївна. Якщо вникнути в етимологію літературно-художнього антропоніма Дорош Галя Таназіївна, то маємо таку картину: Дорош («від українського імені Дорош,

тобто Дорофій» [11, с. 206]; Дорофій – «дар божий» [10, с. 112]); Галя (з грецької мови – «тиха, спокійна, лагідна» [10, с. 80]); Таназіївна (від імені Панас, Танасій – «безсмертний» [10, с. 282]). Галя має дар божий. Марія про неї каже: «Є інші визначення її заняттям – цілительство. Народна медицина, займається травами, ягодами, грибами, лікує замовляннями, знімає пристрिति» [8, с. 157]. Вона лікує людей, бажає спокою для Гайворона, вірить у безсмертя і Божу силу («Баба Галя. Дорош Галя Таназіївна. Місцева... хай буде знахарка, знавець народної медицини, від слова «відьма» відгонило містиком...» [8, с. 218]).

Ті, хто хотів використовувати джерело для лікування вищого партійного керівництва, на цій території були чужими. Їх не цікавили прості смертні люди, вони прагнули безсмертя для себе. Таким був полковник із комітету державної безпеки СРСР, який назвався Половцем. Половець – представник «тюркського кочового народу, який у 11–13 ст. населяв степи між Дунаєм і Волгою, в тому числі Крим і басейн Дону та Сіверського Дінця» [3, с. 1037]. Для місцевих персонажів Половець є чужим, таким, що несе біду, як і колись завойовники половці. Але тут А. Кокотюха в літературно-художній антропонім заклав трохи інший зміст. Виявляється, що Половець народився в Бродях на Львівщині, закінчив філософський факультет Київського університету, тому мав би розуміти місцевих, допомагати, а він служить системі, проводить різні операції по всій державі, тобто кочує, догоджаючи керівництву. Не випадково автор звів Князевича з Половцем. Тут теж відчитується якийсь символізм. Князевич залишиться, а Половець поїде продовжувати кочувати.

У кримінальному романі «Останній контракт» професійні убивці Антон і Віта виконують завдання з ліквідації людей. Автор доводить, що вбивці можуть легко опинитися в ролі тих, кого хочуть прибрати. Головні герої сміливі, зухвалі, але їхня робота – найважчий гріх. Основна характеристика героїв уже закладена в їхніх іменах. Антон – «куплений замість іншого»; «який набиває ціну, перевершує»; «неоціненний, гідний похвали» [10, с. 37]. Віта – «життя», «живуча» [10, с. 70]. За цією інформацією уже можемо зробити висновок, що дує професійний, високооплачуваний, непереможний. Під час знайомства Антон запитує: «Віта – це Вікторія? – Ні. Вікторія – це Вікторія, перемога. А Віта – це Віта. Життя. – Як життя, Віто? – Антон усмінувся. – По-всякому. Як у всіх...» [6, с. 5]. Авторитет Малахов, даючи завдання Антонові, зрозумів, що він «мужик крутий, без понтів», знає собі ціну.

Посередник Кіт високо оцінював професіоналізм Антона («*Кіт був певен, що крім Антона з роботою такого масштабу не впорається ніхто*» [6, с. 38]). А. Кокотюха залишив персонажів без прізвищ і прізвиськ, імен достатньо, щоб мати інформацію про характер, діяльність героїв.

Шанований бізнесмен, банкір Віктор Малахов є замовником вбивства. У нього теж промовисте ім'я, що означає перемога, але в поєднанні з прізвиськом, мабуть, перемога невелика, мала. Має власник мережі модних маркетів прізвисько – Круглий («*Голову Малахов поголив мало не до дзеркальної гладі... Саме за звичку ходити голомозим він отримав прізвисько Круглий... Однак сірі очі, розумні й живі, не відповідали загальній дебільності, котру так і випромінювала зовнішність авторитета*» [6, с. 42]). Але не всім можна його так називати («*Головне – не називати його Круглим, кликуха прилипла, коли він ще сопляком з кооператорів совдензнаки збирав, тепер він – солідний авторитет, не кожному й дозволено його Круглим дражнити...*» [6, с. 98]). Коли Антон розбереться в ситуації, то зрозуміє, що прибирати потрібно Малахова, а не грека Селіди.

Посередником між Антоном із Вітою та замовником був Кіт. Спочатку вони звали його Звідником («*Потім Антон згадав, що на жаргоні повій звідників називають «котами». Обом це слово сподобалося: коротке та містке*» [6, с. 19]). Крім цього прізвиська, у нього є й інше – Помідор («*...той, кого Антон з Вітою охрестили Котом, а всі інші знали як Рому Помідора. Своє прізвисько Роман Сергійович отримав ще підлітком, породило його оригінальне прізвище, яким нагородив сина батько, – Томатов*» [6, с. 123]). Коли Антон починає підозрювати Кота, то називає його Котярою, проявляючи таким чином гнів.

Події в романі відбуваються як в Україні, так і в Америці, тому, зрозуміло, фігурує ціла низка літературно-художніх антропонімів, що характерні для американської (англійської) антропосистеми: міс Джонсон, Мік Уїлсон, Мелінда (Міллі), Ніл, Сідней Хоуп, Юджин Гловер, Стентон, Леслі Гордон та ін.

Натрапляємо на грузинські (Реваз Кіпіані, Гіві Чехідзе) та чеченські (Багіров) антропоніми.

Не обходиться автор без кримінальних елементів, яких називає найрізноманітнішими прізвиськами: Шар, Льодик, Хазар, Батон, Трутень, Ноготок, Вишняк, Корінь. Більшість із них просто називають персонажа, виконують номінативну функцію.

Героїня Галина Іванченко в минулому мала прізвисько Галка Стольник. Так називали її

клієнти, бо за послуги брала сотню («*...Галка Стольник, одна з найвідоміших київських центрових, обличила небезпечну професію і покійно господарювала в домі чоловіка. Як переважна більшість професійних повій, вона відкрила і почала розвивати в собі здібності доброї хазяйки*» [6, с. 9]).

Головний герой роману «**Пророчиця**» колишній поліцейський Сергій Горілий відсидів за своєю чужою. Тепер, повернувшись у Конотоп, починає життя спочатку. Він починає розслідування загадкових смертей. Найперше привертає увагу прізвище героя. «Найпоширенішим засобом реалізації інформативно-характеристичної функції літературно-художнього антропоніма виступає його внутрішня форма, яка нерідко розкривається чи конкретизується в тексті твору» [1, с. 26]. Горілий – бувалий, той, що пройшов через випробування. «Про досвідчену людину, яка багато бачила, зазнала у своєму житті» [3, с. 100]. Є щось схоже з вовком, який пізнав біду. Не випадково автор пише, що герой по-вовчому зиркає на співрозмовника, хоче вовком вити. Сергій справді пройшов через випробування, але справу свою знає добре, а неволя ще більше загартувала його («*Сергій Горілий від сьогодні вважав себе за кермом. Нехай це сприймається дико: вчорашній зек, навіть не отримавши ще паспорта замість довідки про звільнення, починає мізкувати з приводу вбивства, яке нібито хтось там передбачив*» [7, с. 42]). Друг Андрій Шпола хоче вберегти Сергія від того, щоб не накоїв дурниць, не вліз куди не треба, хоча добре розуміє, що «сищики колишніми не бувають». Пророчиця Олеся каже, що Горілий ходить під мечем, мечем долі. Первісне значення імені Сергій («славний», «високоповажний» [10, с. 335]) теж розкривається в тексті. Його хвалить не тільки Шпола, а й Вольдемар, Нікітін. Вольдемар постійно називає його начальником, цинить його навички та досвід («*Мені нормальні люди потрібні, бажано з колишніх ментів*» [7, с. 136]). Нікітін знає, що Горілий зможе виконати завдання: «*У вас досвід оперативної роботи, ви маєте оперативну тяму, до того ж знаєте кримінальний світ тепер уже не тільки ззовні, а й зсередини*» [7, с. 142]. Друзі та знайомі використовують розмовні форми імені: Сержога, Сірий. Варіант Сірий знову викликає асоціацію з вовком. Його товариша Андрія Шпола автор наділив також розмовними варіантами імені: Андрюха, Андрюша, Андрон. Свого брата Горілий називатиме Юрець, Юрок-огірок, Юрець-братець із певною емоційно-оцінною конотацією.

Пророчиця має багато імен, дуже часто апелятивного походження: Відьма, Пророчиця, Бджола. Оскільки вона поклоняється Матері-Бджолі, то Горілий називає її Піфією (давньогрецька віщунка), бджілкою Майєю. Не випадковим є ім'я Олеса, яким називається пророчиця, хоча відомо, що *«Ніяка вона не пророчиця, хоча працювала під різних ворожок, за що її притягали до кримінальної відповідальності, навіть сиділа, тільки недовго. Звати її Коровченко Олександра Микитівна»* [7, с. 255]. Відомо, що і в пісні співають про чарівницю лісу Олесю, і О. Купрін цим іменем назвав героїню-чарівницю та й у А. Кокотюхи в романі *«Вигнанець і навчена відьма»* героїня має ім'я Олеса. Напевно, уже традиційно всі ворожки мають такі імена. Варто не забувати, що події відбуваються в Конотопі, де ще в XIX ст. про відьму Олену (розмовний варіант Олеса) писав Г. Квітка-Основ'яненко. А. Кокотюха запозичив уже сформованим цей літературно-художній антропонім із давніших літературних творів. Ім'я Олеса стало символом зі сталим онімним значенням.

Привертає увагу літературно-художній антропонім Воля (*«Цього чоловіка звали справді Волею, чим він у далекому з огляду на календар бандитському минулому дуже пишався»* [7, с. 131]). Воля мав вплив на бізнесове та кримінальне життя Конотопа, він вистояв у «шалених дев'яностих», йому щастило. Прізвисько Воля – усічений варіант імені Вольдемар. Сам герой вважав, що йому щастить із таким іменем (*«Свою фантастичну фортуна Воля пояснював саме наявністю в себе такого оригінального імені, навіть приказку придумав: «Воля волю притягує»* [7, с. 132]). Так героя назвав батько-німець (*«Щоправда, хоча він і дав синові автентичне німецьке ім'я, сам тато мав уже питома українське прізвище Шульга...»* [7, с. 131]). Цікаво, що й прізвище Шульга (*«Так називають людей, у яких ліва рука – головна»* [7, с. 242]) має характеристичний заряд: *«цей чоловік завжди простягав для привітань саме ліву руку»* [7, с. 130]; *«Він, за збігом обставин, і справді шульга, лівак»* [7, с. 253].

Начальник карного розшуку, підполковник поліції Зарудний Володимир Семенович буде перевертнем. З його дозволу вбивають людей, чинять розправи. Горілий шукає вбивцю, називаючи його Демоном (*«Сам не знав, як його назвати, ляпнув перше, що в голову прийшло. Вважайте, наш противник отримав кодове ім'я – Демон. – Не жирно для нього? – Враховуючи його дружбу з нечистою силою – саме те»* [7, с. 185]). Демон *«у християнстві – злий дух, диявол»* [3, с. 283]. Йому притаманні найгірші риси, Демон у романі

розумний, він *«людина із плоті та крові»*. Горілий і Воля називають його скотиною (*«...причому здалеку заходить, і хитрючий, скотина. Таки демон, інакше не назвеш»* [7, с. 226]; *«Скотина, а говорить усе правильно: Горілий грався з тобою, чуєш ти, Демоне?»* [7, с. 268]). Зарудному навіть подобається, що йому таке прізвисько придумали (*«Ви самі себе демоном вважаєте»* [7, с. 258]; *«Ти справді Демон, – промовив Горілий. – І пишаєшся цим»* [7, с. 264]). Йому весь час хотілося влади, грошей. Не випадково Горілий каже: *«...набридло з аферистами вошкатися, не ваш калібр, не демонічний»* [7, с. 259]. Показовим є те, що вбитого Демона знайдуть *«в обрамленні хаотично розставлених запалених свічок»*, тобто здійснили ритуал, щоб диявол і після смерті не робив біди.

Стукач Дмитро Мурзенко має прізвисько Діма Голова. Виявляється, отримав це прізвисько за зовнішнім виглядом (*«Це його поганяло, башка в нього цікава. Кругла абсолютно, лиса, вуха чебурашкові...»* [7, с. 135]).

Банкір Нікітін приставляє до Горілого двох помічників – Анатолія і Геннадія. Горілий зразу, коли їх побачив, назвав по-своєму (*«...обізвав для себе Круть і Верть, як мишенят із давньої бабусиної казки»* [7, с. 155]). Вони були схожими дивною безликістю, тому й друга назва Толя-Гена все одно була уособлюванням двох в одному. Хоча з часом *«Круть і Верть явно припиняли нагадувати несхожих близнюків»* [7, с. 206]. Хлопці знали свою роботу, виконували її без емоцій, за що навіть Анатолій отримав від Горілого прізвисько Робот Толя. Горілий розумів, що *«вони хоч і механічні обоє, проте відповідальні»* [7, с. 209].

Висновки. Отже, літературно-художні антропоніми А. Кокотюхи є невід'ємними компонентами художнього твору. Вони стають ключовими словами, відповідними символами. Автор вдивляється в етимологію назви, наповнює її неабияким зарядом. Зафіксовано цілу низку інформаційно-оцінних літературно-художніх антропонімів, серед яких виділяються найменування, що характеризують персонажа за зовнішніми ознаками (вадами, виглядом, розумовими здібностями), за родом діяльності, за манерою поведінки. Значну частину досліджених літературно-художніх антропонімів становлять прізвиська.

Змістове навантаження літературно-художніх антропонімів має велике значення для розкриття образу та розвитку сюжету. Перспективою подальших розвідок є дослідження літературно-художніх антропонімів, що функціонують в інших детективних романах А. Кокотюхи, зокрема *«Київська сищиця»*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород, 2002. 176 с.
2. Белей Л.О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ–ХХ ст. Ужгород: Патент, 1995. 120 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Кокотюха А. Легенда про Безголового: детективний роман. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2018. 256 с. (Серія «Детективна агенція ВО»).
5. Кокотюха А. Осінній сезон смертей: детективний роман. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 224 с. (Серія «Детективна агенція ВО»).
6. Кокотюха А. Останній контракт: кримінальний роман. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2019. 193 с. (Серія «Детективна агенція ВО»).
7. Кокотюха А. Пророочиця: роман. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 272 с. (Серія «Детективна агенція ВО»).
8. Кокотюха А. Таємне джерело: роман. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2019. 320 с. (Серія «Детективна агенція ВО»).
9. Кокотюха А. Шлюбні ігрища жаб: кримінальна повість. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 192 с. (Серія «Детективна агенція ВО»).
10. Трійняк І.І. Словник українських імен. К.: Довіра, 2005. 509 с.
11. Чучка П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник; наук. ред. член-кор. НАН України В.В. Німчук. Львів: Світ, 2005. 704 + XLVIII с.
12. Чучка П.П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. Ужгород: Ліра, 2011. 432 с.

УДК 821.161.2 – 3.09

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.1.35>**ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ І. ПАВЛЮКА «БІЛИЙ ПОПІЛ»****THE GENRE-STYLE FEATURES IN THE NOVEL BY I. PAVLYUK THE «WHITE ASH»****Гонюк О.В.,***orcid.org/0000-0002-4985-6075**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури**Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара***Шаф О.В.,***orcid.org/0000-0001-5692-506X**доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри української літератури**Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

У статті скеровано увагу на висвітлення поетикальних контурів сучасної масової літератури, зокрема жанру трилера - одного з найбільш рейтингових у читацькій аудиторії. Метою статті є дослідження жанрово-стильової специфіки дебютного роману Іларіона Павлюка «Білий Попіл» (2018), а саме: специфіки взаємодії жанру «трилер» та стилю «нуар» у творі, осмислення їхньої художньої реалізації. Застосування структурно-типологічного, генологічного, естетико-стильового підходів до тексту, елементів рецептивної естетики дозволило окреслити сюжетно-композиційні ознаки жанру «трилер» у романі Іларіона Павлюка («економна» зав'язка, збереження когнітивного контуру детективу, неочікувана розв'язка, швидкий перебіг екстремальних і ризикових подій, зокрема й в емоційно-смісловому полі хорор, боротьба протагоніста й антагоніста, «схематичність» персонажів, гнітюча атмосфера злочинності) та скорелювати їх з виразними елементами стилістики нуар (похмурий урбаністичний колорит Києва, суспільний і міський маргінес, жорстка манера оповіді, насичена згрубілими елементами, акцентуація проблеми психічного саморуйнування героя, його травматичного життєвого шляху). Досягненню ефекту саспенсу в романі Іларіона Павлюка підпорядковано сюжет, хронотоп, нарративну стратегію, що змушують реципієнта перебувати в напруженому очікуванні до фіналу твору. Визначено також особливості жанрової модифікації роману-три-